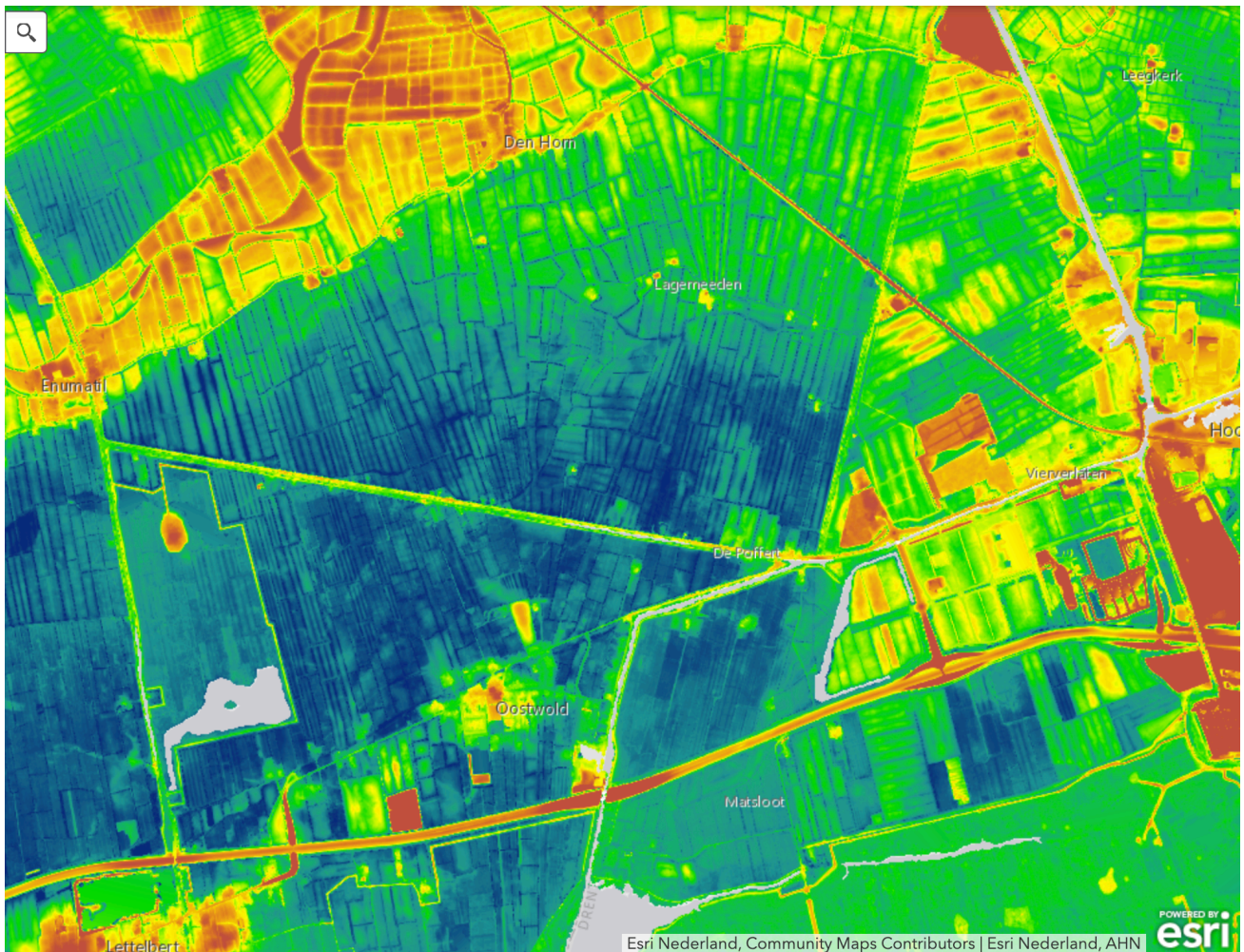

Infobestand Pelgrimsroute Oostwold Enumatil Oostwold Onlanden.

Hoogtekaart rood is hoog en blauw is laag.

Oostwold.

De dorpsnaam "Oostwold" komt reeds in 1449 voor in deze vorm in een stuk aangaande de visrechten op het Leekstermeer. De naam duidt op de oostelijke ligging van een moerasbos (wold).

Het dorp is ontstaan op dezelfde dekzandrug als Marum, Nuis, Niebert, Tolbert, Midwolde en Lettelbert welke loopt van De Haar tot en met Oostwold. Ter hoogte van Oostwold wordt de zandrug omgeven door veengebieden. In de middeleeuwen werden de veengronden ten zuiden van Oostwold en Lettelbert ontgonnen en volgde bodemdaling van het gebied. Op deze wijze is het Leekstermeer ten zuiden van Oostwold ontstaan.

Kerk Oostwold.

De kerk van Oostwold is een kerkgebouw uit 1908. De huidige kerk verving een voorganger uit de middeleeuwen. De preekstoel uit de 17e eeuw uit de vroegere kerk is bewaard gebleven in de huidige kerk. Vanwege deze preekstoel werd de kerk in 1973 aangewezen als rijksmonument. Bij de kerk een klokkenstoel met een klok uit 1674 van P. Overney. De kerk is niet meer in gebruik en is in privé bezit..

Matslootgebied.

Tot voor kort was het een veenweidegebied, maar nu vormt de voormalige Matslootpolder de kern van het doorstroommoeras van De Onlanden. Het gebied wordt doorsneden door twee slenken, die het water van het Peizer- en Eelderdiep naar het Leekstermeer voeren. Dit water krijgt de kans om vrij het gebied in te stromen en grote delen onder water te zetten. Van de kenmerkende veenweidepercelen zal al snel niet veel meer terug te vinden zijn, maar de wegen en bosjes blijven bestaan.

De Matsloot, een oude afwatering, is één van de slenken. De andere slenk, met twee takken, is dwars door het gebied gegraven. De kade van het Peizerdiep is grotendeels verwijderd om een goede instroom van het water mogelijk te maken. De wegen Hooiweg en Roderwolderdijk zijn verhoogd, zodat ze ook bij hoge waterstand als weg of fietspad bruikbaar blijven. De Onlandse Dijk is niet verhoogd en zal dus bij hoge waterstanden onder water verdwijnen. De historische broekbosjes Klein- en Groot Waal zijn intact gelaten. Wel zullen ze veel natter worden.

De natuur profiteerde direct van de vernatting. Het Matslootgebied is zeer geschikt voor water- en moerasvogels, voor amfibieën en vissen, voor libellen en misschien ook voor de Bever en Otter.

De dynamiek van het stijgende en zakkende water geeft iets extra's aan het moeras. Hierdoor zal het elk jaar weer anders zijn in het Matslootgebied.

Hoendiep.

Het Hoendiep is een kanaal gelegen tussen de stad Groningen en Zuidhorn. Voor 1938 heette het huidige gedeelte van het Van Starckenborghkanaal van Zuidhorn tot de Friese grens ook Hoendiep. De weg aan de zuidzijde van het Van Starckenborghkanaal heet overigens nog steeds Hoendiep.

De Poffert.

Het gehucht is vernoemd naar boerderij annex herberg De Poffert, die weer is genoemd naar poffert, een meelgerecht gebakken in een tulband. De boerderij is vandaag de dag aangegeven met Hoendiep 6. Net over de grens aan de Groninger zijde, aan de oostzijde van de Zuidwending, stond de herberg De Pannekoek, zodat de plaats ook wel bekendstond als De Poffert en de Pannekoek. Later werd herberg De Pannekoek afgebroken en in 1992 vervangen werd door een nieuw pand met die naam.

Lagemeeden.

Het gebied tussen Lagemeeden en Roderwolde werd in de 10e of 11e eeuw in cultuur gebracht. Door het graven van de kavelsloten voor de ontwatering oxideerde de veenbodem echter en daalde met zeker 1 tot 1,5 meter. In de 12e eeuw slibte bovendien de Oude Riet dicht, waardoor de afwatering stagneerde en het gebied steeds natter werd. Waarschijnlijk begin 13e eeuw werd de met afgezet slib verhoogde oude bedding van de Oude Riet door de Cisterciënzermonniken van het klooster van Aduard, kort nadat het klooster gesticht werd, verhoogd tot de Munnikedijk om zo het aangrenzende gebied Hoogemeeden te beschermen tegen water uit Lagemeeden. Begin 14e eeuw woonden er naar schatting 150 mensen in de Lagemeeden, verdeeld over verschillende boerderijen. De ontwatering van het gebied werd waarschijnlijk sterk verbeterd na het graven van het Aduarderdiep in de 15e eeuw. Meeden betekent de laag gelegen hooilanden.

Den Horn.

Den Horn is een betrekkelijk jong dorp. Het is rond 1700 ontstaan langs een bedijking. De naam Horn verwijst waarschijnlijk naar 'hoogte' of 'hoek'. Het oorspronkelijke dorp ontstond in de zuidwest hoek van de bedijking.

Kerk Den Horn.

De kerk van Den Horn (1682), is de opvolger van een verdwenen 14e-eeuwse kerk in het nabijgelegen Lagemeeden. Deze parochiekerk genoot in de middeleeuwen enige faam omdat ze zich kon beroemen op het bezit van een arm van de heilige Margaretha, die vervolgens bij de overgang naar het protestantisme natuurlijk spoorloos verdween. De kerk van Lagemeeden was in de negentiende eeuw ernstig in verval geraakt, zodat afbraak onvermijdelijk was. Ter plaatse resteert nog slechts een over een smal pad bereikbaar kerkhof. Sinds

1981 zijn er geen diensten meer gehouden in de kerk. Toen in 2009 werd besloten tot restauratie, schreef iemand op een briefje: 'Zo kerkje, ga maar lekker uitrusten en laat je maar mooi maken.' In 2011 werd het gebouw overgedragen aan de Stichting Oude Groninger Kerken. Het fungeert nu als cultureel centrum voor exposities en concerten. Bouwgeschiedenis Dat zuinigheid bij de bouw van de nieuwe kerk in Den Horn voorop stond, blijkt onder meer uit het hergebruik van afbraaksteen uit de middeleeuwse voorgangerkerk. De nieuwe kerk werd ontworpen door architect W.K. Dusseldorp in een sobere stijl met neoklassieke elementen. De eclectische façade is opgebouwd in diverse stijlen en heeft de vorm van een symmetrische klokgevel. De al rustico (in blokken verspringende) gemetselde hoekpilasters zijn bekroond met gietijzeren vazen. De gevel eindigt in een klassiek fronton met daarboven een vierkante dakruiter met gietijzeren hekwerken in neogotische stijl in de openingen. In de negentiende eeuw stond de kerkbouw lange tijd onder toezicht van het Ministerie van Waterstaat. In het geval van de Dusseldorps was dat een familiezaak, want de vader van de architect, G. Dusseldorp, was waterstaatsingenieur. Zoon Willem Kornelis ontwierp ook de hervormde kerk van Onderdendam en de r.k. Sint-Jozefkerk van Zuidhorn. Stemming Rondom de bouw van de nieuwe kerk ontstond grote beroering in Den Horn en de omliggende dorpen. Sommige leden van het kerkbestuur wensten een kerk in de dorpskern, die zich in de loop der eeuwen steeds verder naar het oosten had verplaatst. Anderen wilden de nieuwe kerk buiten het dorp oprichten op een plaats die meer centraal in de streekgemeente lag, bij de Kerktill. Omdat de pastorie in Oostwold stond, gingen er ook stemmen op om daar een nieuwe kerk te bouwen. Een ander twistpunt was de vraag of de klok uit de klokkenstoel op het kerkhof in Lagemeeden ook moest meeverhuizen. Als dit zou gebeuren, kon men daar bij begrafenissen niet meer luiden. Om uit de ontstane patstelling te raken mochten de gemeenteraadsleden stemmen over de plaats voor de nieuwe kerk. Tijdens de gespannen verkiezingsavond ontstond grote onrust toen een van de laatkomers toch nog aan de stemming mocht deelnemen. De locatie bij de Kerktill won met een krappe overwinning van 15 stemmen, tegen 14 stemmen voor de dorpskern. Protesten van de verliezers mochten niet baten. Zij vreesden onder meer voor geloofsafvalligheid en het in de kaart spelen van afgescheidenen en doopsgezinden. Zo drukt de eenzame kerk tot op de dag van vandaag uit dat ze er niet alleen staat voor Den Horn, maar ook voor de omliggende streek. Interieur Het ingetogen interieur, waarin de kleuren wit, rood en blauwgroen domineren, is grotendeels in originele staat bewaard gebleven. Een orgel ontbreekt; op de galerij boven de ingang staan zitbanken. De banken in de kerkzaal, waarvan een deel is versierd met gietijzeren knoppen, zijn afkomstig van de voorgangerkerk in Lagemeeden. De zeskantige preekstoel hangt centraal tegen de noordwand en aan weerszijden staat een 2 sierlijke ouderlingenbank met gietijzeren decoraties. Tot de inventaris behoren onder meer een 17e eeuwse avondmaalstafel en een gietijzeren stander met een messing doopschaal.

Enumatil.

Enumatil is gelegen bij de gelijknamige brug (til) over het Hoendiep. De naam Enumatil is afkomstig van de rond 1445 geslagen brug (til) van Enuma (Enema, Eme). Het dorp had rond 1500 een eigen kapel. In 1582 legden de Spanjaarden rond Enumatil een verdedigingsschans aan ter bescherming van de vaarroute van en naar de Spaansgezinde stad Groningen. Midden in het dorp staat de korenmolen Eben Haëzer.

Lettelbert Bergboezem.

Het bergboezem van het Lettelberterdiep is grotendeels rond 2003 gerealiseerd. Dit 100 ha. grote gebied van

voormalige landbouwgrond dient als buffer bij overvloedige regenval; het voorkomt dat het waterpeil in de omgeving zo hoog wordt dat er wateroverlast optreedt. Daarom ziet u hier ook twee stuwen die bij hoog peil water het gebied inlaten. Bij laag peil bestaat het gebied deels uit land en deels uit water. Het is daardoor een oase voor tal van watervogels en steltlopers geworden, die er dan ook soms met

Pelgrimeren
in Groningen

duizenden vertoeven. Dit trekt op zich weer tal van roofvogels aan, zoals zelfs de slechtvalk. Bijzonder zijn ook de grote aantallen van de zeldzaam geworden kemphaan die hier vertoeven.

Kenmerken Kemphaan.

De bovenzijde is grijsbruin met donkere vlekken

De onderzijde is wit van kleur

Het mannetje heeft in de broedtijd een variabel verenkleed, een grote verenkraag en een kuif

De poten zijn licht oranje van kleur

In het voorjaar is het mannetje van de kemphaan een opvallende vogel, de mannetjes beschikken dan namelijk tijdelijk over een imposante kraag en kuif. De veren in de kraag hebben een zeer variabele kleur en worden tijdens de balts opgezet. De mannetjes baltsen in het voorjaar op een gemeenschappelijke plaats. De onopvallend gekleurde vrouwtjes komen uiteindelijk ook naar de baltsplaats om te paren. Na een succesvol paringsritueel zal het vrouwtje de eieren alleen bebroeden en de jongen alleen groot brengen. Met name door drooglegging van vele vochtige terreinen broedt de kemphaan tegenwoordig bijna alleen nog in het noordoosten van Europa. Hoewel de vogel nog maar zelden in Nederland broedt, doet de kemphaan Nederland nog wel aan tijdens de trek naar Midden-Afrika, waar de vogel overwintert.